

Ščerba F. a kol.: Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice

Praha: Leges, 2012, 128 s.

Petra Masopust Šachová*

Podzim roku 2012 přinesl novelou č. 193/2012 Sb. do trestního řádu novinku v podobě institutu dohody o vině a trestu. Nejde však o institut, který by byl do našeho právního řádu zaveden znenadání, předcházela mu totiž poměrně rozsáhlá odborná diskuze a dva neúspěšné legislativní pokusy¹. Institut dohody o vině a trestu, jejímž předobrazem je anglosaské *plea bargaining*, má své mnohé příznivce i odpůrce. Uvedená publikace, jež je dílem kolektivu autorů pod vedením Filipa Ščerby, se však nezaměřuje na zkoumání názorové různorodosti, ale je praktickým pomocníkem při zavádění institutu v praxi. Praktické úvahy jsou nicméně zasazeny do teoretického rámce, který motivuje čtenáře k úvahám o přednostech a rizicích tzv. racionalizace trestní justice, tj. snahy o zjednodušení a zkrácení trestního řízení, jehož je dohoda o vině a trestu nástrojem.

Publikace má dvě hlavní části, přičemž ta první se zabývá dohodou o vině a trestu, druhá pak dalšími prostředky racionalizace trestní justice. Celkově je text rozdělen do deseti krátkých kapitol, přičemž vedle teoretického úvodu, historického

vývoje a rozboru české právní úpravy dohody o vině a trestu, najdeme v textu i přínosné kapitoly o slovenské zkušenosti s totožným institutem, který byl zařazen do rekodifikované úpravy slovenského trestního práva procesního již v roce 2006². Dále publikace obsahuje pojednání o odklonech v trestním řízení³ se zaměřením na využití odklonů v řízeních o trestných činech spáchaných v dopravě, o možnostech racionalizace trestní justice při stíhání organizovaného zločinu a naposled i o využití prostředků ke zrychlení trestního řízení jak v praxi české, tak slovenské. Ve svém celku tak publikace nabízí přehledný a ucelený obraz jednotlivých snah vedoucích k odbřemenění justice a jejímu efektivnímu zrychlení, dokreslené navíc o porovnání se slovenskou úpravou a její realizací v praxi.

Text úvodem nastiňuje obsah pojmu racionalizace trestní justice a přehledně popisuje jednotlivé instituty, které za účelem zrychlení řízení byly do trestního práva začleňovány před zavedením dohody o vině a trestu, jež tyto snahy završuje. Současně jsou tyto snahy o vytvoření efektivního a pružného řízení konfrontovány s deklarovaným úsilím zákonodárce o dekriminalizaci trestného jednání, které si však protiřečí díky rozšiřování objemu trestních norem zakládajících trestní odpovědnost. Zmínka je věnována i zákonodárcovým snahám o zavedení restorativních přístupů do české podoby trestního práva s tím, že tyto jsou naopak tendencí zjednodušit řízení ohrožovány, jelikož snižují praktičnost a benefity těch způsobů řízení, kde podstatnou roli hraje poškozený.

* JUDr. Petra Masopust Šachová, doktorandka Právnické fakulty Masarykovy Univerzity, červen 2013.

¹ Poprvé šlo o pozměňovací návrh k vládnímu návrhu změn některých zákonů v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku a zákona o odpovědnosti právnických osob. Sněmovní tisk č. 746/3 z roku 2005, 4. volební období PSP. Jednalo se o zavedení specifického řízení, tzv. řízení o prohlášení viny obžalovaným. Text dostupný na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=746&CT1=3> (přístup ze dne 11. 5. 2013). Podruhé šlo již o institut dohody o vině a trestu v rámci vládní novely trestního řádu jako sněmovního tisku č. 574 z roku 2008, 5. volební období PSP. Text dostupný na <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=5&T=574> (přístup ze dne 11. 5. 2013).

² Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok.

³ Autor publikace institut dohody o vině a trestu řadí mezi instrumenty racionalizace trestní justice, ale ne mezi odklony trestního řízení, a to z toho důvodu, že je spojena s odsuzujícím rozsudkem a s uložením trestu.

Ani dohoda o vině a trestu důležitost participace poškozeného na řízení nepodtrhuje a řešení věci přenechává v podstatě v rukou státního zástupce a obviněného, povinně zastoupeného obhájcem. Z tohoto důvodu je institut dohody zkoumán v oddělených kapitolách pouze z pohledu činnosti státního zástupce, obhajoby a soudu, tj. těch, kteří na výsledné podobě dohody a na jejím schválení mají zásadní vliv. Obdobně je tomu i u srovnání se slovenskou úpravou. Možnost podívat se na problematiku z odlišných úhlů pohledu činí výsledný pohled plastickým a těž prakticky uchopitelným. Jednotlivé části detailně zkoumají užití zákonných ustanovení v praxi včetně jejich aplikačních nesnází, přičemž přicházejí s vlastním řešením sporné situace. Problematika je navíc doplněna i o úvahy de lege ferenda: viz např. o doporučení explicitně zakotvit určité výhody spojené s prohlášením viny pachatele, novelizovat advokátní tarif při vypočítávání odměny za uzavření dohody, vyjasnit v jakém rozsahu má být provedeno dokazování ohledně nároku poškozeného, který není předmětem dohody, byť byl poškozeným uplatněn, či rozšířit možnosti odvolání proti rozsudku, kterým se dohoda schvaluje a výslovně zakotvit právo poškozeného podat proti rozhodnutí o schválení dohody odvolání.

Text týkající se dalších prostředků racionalizace trestní justice nejdříve přichází s krátkým přehledem aktuálních změn týkajících se odklonů řízení. Prvá zmínka kvituje záměr novely č. 459/2011 Sb., která rozšířila možnosti konání zkráceného přípravného řízení tak, že v současné podmínky pro využití podmíněného zastavení trestního stíhání a pro podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení jsou totožné. Druhá poznámka podtrhuje význam zavedení možnosti obviněného zavázat se u podmíněného zastavení trestního stíhání ke zdržení se určité činnosti. Do doby přijetí zákona č. 193/2012 Sb. totiž nepanovala ochota u deliktů spáchaných v dopravě užívat některého z odklonů právě pro nemožnost zakázat obviněnému řízení motorových vozidel. Kritizována je však úprava, na základě které dochází k zavedení možnosti úhrady peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti i v případě institutu podmíněného zastavení trestního stíhání. Důvodem kritiky je setření rozdílů mezi podmíněným zastavením trestního řízení a narovnáním, které se nyní od podmíněného zastavení odlišuje pouze souhlasem poškozeného, což dle autora povede zřejmě k tomu, že tento způsob řízení bude využíván ještě méně než dosud. Důsledkem tedy bude další oslabení role poškozeného v trestním řízení, jelikož právě jen u institutu narovnání je jeho souhlasu s obsahem dohody třeba.

Do části o prostředcích racionalizace trestní justice jsou řazeny i procesní možnosti při stíhání organizovaného zločinu. Kapitola přináší poměrně detailní přehled stávající

úpravy, přičemž podtrhuje novinku, kterou novela č. 193/2012 Sb. přinesla pro využití institutu spolupracujícího obviněného. Nově je umožněno spolupracujícímu obviněnému neuložit žádný trest, resp. při splnění zákonných podmínek upustit od potrestání, což je shledáváno při boji s organizovaným zločinem jako významná posila. De lege ferenda se doporučuje zakotvit možnost soudu rozhodnout o upuštění od potrestání i v případě, kdy takový postup státní zástupce nenavrhne. Kapitola uzavírá přehled slovenské právní úpravy ve stejné věci.

Závěr části o odklonech patří úvahám o využívání jednotlivých forem odklonů jak v české, tak slovenské právní úpravě a krátkým zamyšlením se nad důvody, proč jsou ty které formy využívání více než jiné, resp. co vede státní zástupce či soudy k tendencím je spíše nevyužívat, případně preferovat jednu formu na úkor jiné. Text je pro přehled doplněn o tabulky⁴. Tabulkové přehledy mapující situaci v Čechách ukazují rostoucí tendenci vyřešit kauzu co nejrychleji, tedy již v (zkráceném) přípravném řízení, a to zejména formou podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Naopak tendence řešit věc pomocí institutu narovnání je v podstatě sporadická a užití narovnání stejně tak institutu podmíněného zastavení trestního stíhání klesá. Jeví se proto jako vhodné zákonnou úpravou do budoucna podpořit ty úpravy, které by stejně jako tak novela č. 193/2012 Sb. prostor pro odklon nadále rozšiřovaly.

Publikace přichází ke čtenářům v době, která se v podstatě kryje se zavedením dohody o vině a trestu do praxe, a tak může být pro mnohé advokáty, státní zástupce či soudce velmi užitečným pomocníkem. Jde o poměrně krátký text, který nezachází příliš do hloubky jednotlivých témat, což by jistě bylo pro zainteresované čtenáře vítanější. Na omezeném prostoru však přehledně mapuje přínosy i úskalí nově zavedeného institutu a nabízí řešení některých problematických míst. Ocenit je třeba i zasazení problematiky do širšího rámce trestněprávní politiky racionalizace trestní justice. Začlenění dohody o vině a trestu do jednoho textu vedle odklonů řízení nám navíc umožňuje zamyslet se hlouběji nad výhodami, které nabízí rychlé a pružné vyřešení kauzy a současně nad riziky, které příliš zjednodušené řízení může doprovázet. A to nejen ve smyslu zjednodušeného dokazování či dalších procesních výhod, ale například též v oslabování pozice poškozeného či jednotlivých zásad, kterými je trestní proces klasicky ovládan. Závěrečnými slovy publikace nelze než souhlasně celé pojednání uzavřít, totiž že nelze ztratit z paměti význam slova „rationalis“, které neznamená rychlost, ale rozumnost.

⁴ Statistické údaje zahrnují období let 2006-2010.